

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА імені О.М. БЕКЕТОВА**

**Навчально-науковий інститут архітектури, містобудування та дизайну
Кафедра образотворчого мистецтва та дизайну**

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

 Олена ОЛЕНІНА

« 20 » червня 2026 р.

Реєстраційний № 3

« 20 » червня 2026р.

**СЕРІЯ РОБІТ ДЛЯ ПОШТОВИХ МАРОК «РІЗНОМАНІТТЯ ГРИБІВ
УКРАЇНИ» В ТЕХНІЦІ ЛІНОГРАВІЮРИ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ОМ 2022-1

ступінь вищої освіти «бакалавр»
спеціальності – 023 (Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація)

Зайцева Марія Євгенівна

Керівник:

ст. викл. Рудич А.В.

Рецензент:

к. арх., доцент Дзюбенко П.О.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНОГРАВЮРИ ТА ПОШТОВИХ МАРОК У КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ СЕРІЇ «РІЗНОМАНІТТЯ ГРИБІВ УКРАЇНИ».....	6
1.1 Огляд наукових досліджень.....	6
1.2 Історія розвитку поштових марок.....	9
1.3 Історія та розвиток техніки ліногравюри.....	11
Висновки до розділу 1.....	13
2. ПЕРЕДПРОЄКТНИЙ АНАЛІЗ ТА ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СЕРІЇ «РІЗНОМАНІТТЯ ГРИБІВ УКРАЇНИ».....	15
2.1 Критерії відбору та характеристика зображувального матеріалу.....	15
2.2 Аналіз візуальних аналогів.....	18
2.3 Концепція та художній задум серії.....	20
Висновки до розділу 2.....	22
3. ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СЕРІЇ «РІЗНОМАНІТТЯ ГРИБІВ УКРАЇНИ».....	24
3.1 Матеріали та інструменти.....	24
3.2 Технологія виконання ліногравюри.....	25
3.3 Особливості композиції та кольорового рішення.....	27
3.4 Цифрове доопрацювання та створення фінальної версії.....	29
Висновки до розділу 3.....	31
4. ПРОЄКТНО-РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ РОЗДІЛ.....	33
4.1 Практичне значення серії «Різноманіття грибів України».....	33
4.2. Принципи розробки авторських поштових серій у техніці ліногравюри.....	34
4.3 Рекомендації щодо впровадження результатів роботи.....	36
Висновки до розділу 4.....	38
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	46

ВСТУП

Актуальність теми

Попри стрімку цифровізацію комунікацій та зменшення ролі традиційного листування, поштові марки й досі залишаються актуальними. Окрім своєї основної функції як засобу оплати поштових послуг, вони є важливим інструментом популяризації різноманітних тем, культурних явищ та суспільно значущих питань. Поштові марки становлять важливу складову культурної спадщини багатьох країн, оскільки часто відображають історичні події, архітектурні пам'ятки, видатних діячів культури, твори мистецтва та інші значущі об'єкти.

Українські поштові марки також активно реагують на актуальні події сучасності. Показовими прикладами є одні з перших марок, випущених після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну: «Русській військовий корабель, іді...!», що була введена в обіг 12 квітня 2022 року, та «Пес Патрон», випущена 1 вересня 2022 року. У цих випусках відображено як реальні події, так і художні образи, пов'язані з ними. Вони поєднують документальність із художнім осмисленням, інколи мають гумористичний характер та водночас виконують важливу суспільну функцію, підтримуючи моральний дух населення і привертаючи увагу до подій сьогодення. Перші тиражі таких марок були розкуплені в надзвичайно короткі терміни, а біля поштових відділень утворювалися значні черги. Багато людей купували марки не лише для використання за призначенням, а й для збереження як пам'ятки про події воєнного часу. Вони стали предметом колекціонування та отримали широке поширення в інформаційному просторі. Крім того, марки використовувалися під час благодійних аукціонів, що сприяло збору коштів на підтримку різноманітних гуманітарних та волонтерських ініціатив. Марку «Русській військовий корабель, іді...!» було подаровано принцу Чарльзу, а також представлено як музейний експонат у Смітсонівському поштовому музеї у

Вашингтоні та Національному морському музеї Великої Британії. Про цей та інші українські поштові випуски повідомляли провідні світові медіа, зокрема CNN, The Times, The Guardian та The Washington Post [1].

З появою нових тематичних напрямів, зокрема так званої «військової марки», посилився інтерес і до інших сюжетів, пов'язаних із культурною та природною спадщиною України. Тематика грибів у поштовій графіці залишається відносно малопоширеною. В Україні було випущено лише один поштовий блок, присвячений грибам, — «Рослинний світ. Гриби» від 15 грудня 1999 року, автором якого є К. В. Штанко. На марках цього випуску зображені поширені їстівні гриби українських лісів [2]. У зв'язку з цим створення нової серії поштових марок, присвяченої різноманіттю грибів України, є актуальним та доцільним. Особливого значення проєкту надає використання техніки ліногравюри, яка рідко застосовується у дизайні поштових марок і водночас має значний художньо-виразний потенціал.

Поштові марки залишаються ефективним засобом ознайомлення широкої аудиторії з різними аспектами культури, історії та природи навіть в умовах переважання цифрових форм комунікації. У межах даної роботи було розроблено серію, присвячену грибам України, метою якої є ознайомлення глядача як із добре відомими, так і з малопоширеними видами грибів, зокрема занесеними до Червоної книги України. Особлива увага приділяється демонстрації різноманіття української природи та її багатства. Поширення знань про природну спадщину України є особливо важливим у сучасних умовах, коли внаслідок війни зазнають руйнувань не лише міста та інфраструктура, а й природні екосистеми, флора та фауна. Частина обраних для серії грибів зростає на територіях, доступ до яких нині обмежений. Зокрема, веселка подвоєна була виявлена лише на Південному березі Криму, на території Нікітського ботанічного саду.

Мета дослідження

Метою дослідження є аналіз художніх і технологічних можливостей техніки ліногравюри у створенні поштових марок та розробка авторської серії «Різноманіття грибів України» як засобу популяризації природного багатства України.

Завдання дослідження

- вивчити історію розвитку поштових марок, їх види та роль у культурному просторі;
- поглибити знання про техніку високого друку — ліногравюру, її різновиди, особливості та принципи використання кольору;
- дослідити на прикладі творчості майстрів ліногравюри різні підходи до застосування кольору в графічних роботах;
- проаналізувати види поштових марок, сучасні приклади українських марок, техніки виконання ліногравюри та особливості використання кольору у друці;
- створити серію з шести робіт формату А4 у техніці ліногравюри, присвячену різноманіттю грибів України, із застосуванням цифрового доопрацювання для формування завершеного візуального образу.

Об'єкт дослідження

Поштові марки в сучасному мистецтві та техніка ліногравюри як засіб популяризації різноманіття грибів України.

Предмет дослідження

Художньо-композиційні та технологічні особливості створення поштових марок у техніці ліногравюри на прикладі серії «Різноманіття грибів України».

Методи дослідження

У роботі використано аналіз теоретичних джерел, порівняльно-історичний метод, історико-культурний підхід, аналіз аналогів та візуально-композиційний аналіз. Застосування зазначених методів дозволяє комплексно розглянути як технічні, так і художні аспекти досліджуваної теми.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНОГРАВЮРИ ТА ПОШТОВИХ МАРОК У КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ СЕРІЇ «РІЗНОМАНІТТЯ ГРИБІВ УКРАЇНИ»

1.1 Огляд наукових досліджень

Дослідження ліногравюри як виду графічного мистецтва та поштових марок як явища візуальної культури має міждисциплінарний характер і охоплює декілька галузей знань, серед яких мистецтвознавство, дизайн, історія культури, поліграфія та філателія. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених окремо кожному з цих напрямів, комплексні дослідження, що поєднують техніку ліногравюри та дизайн поштових марок, трапляються відносно рідко. Саме тому дослідження можливостей використання ліногравюри у створенні поштових марок є актуальним і потребує подальшого вивчення.

У науковій літературі ліногравюра розглядається як один із різновидів естампної графіки, що належить до технік високого друку [12; 14]. Вивченню історії графічного мистецтва в Україні присвячено низку фундаментальних праць, у яких простежується розвиток друкарських технік та їх вплив на формування національної художньої традиції [3; 9; 10; 11]. Перша половина XIX століття стала важливим етапом у розвитку української гравюри. Незважаючи на певний спад, пов'язаний із міграцією частини художників до інших культурних центрів, графічне мистецтво продовжувало розвиватися. Значний вплив на цей процес справила поява літографії, яка завдяки своїй оперативності та технологічній доступності поступово витіснила гравюру на дереві та металі з провідних позицій у друкарській справі [3; 10]. У цей період відбувалося переосмислення функцій графіки як самостійного виду образотворчого мистецтва. Графічні твори почали розглядатися не лише як засіб ілюстрування чи репродукування, а і як окрема художня мова зі специфічними виражальними можливостями. Важливу роль у становленні української графічної

школи відіграла творчість Тараса Шевченка, яка суттєво вплинула на подальший розвиток графічного мистецтва в Україні [3].

Подальший розвиток друкарських технологій сприяв виникненню на початку ХХ століття ліногравюри. У сучасних дослідженнях значна увага приділяється її технічним особливостям, художній мові, композиційним принципам та ролі в розвитку сучасного графічного мистецтва [12; 14]. Дослідники також розглядають взаємозв'язок між традиційними техніками гравюри та сучасними експериментальними підходами до створення графічних творів [9; 14].

Однією з характерних особливостей ліногравюри є її доступність. Про це свідчить не лише відносна простота технологічного процесу, а й широкий вибір матеріалів, які можуть використовуватися для створення друкарських форм. Окрім традиційного лінолеуму, застосовуються ПВХ-пластини, спеціалізовані блоки типу *Mastercut* і *Softcut*, а також інші матеріали, придатні для різьблення [12; 14]. Поширення набуло й виготовлення друкарських форм на звичайних канцелярських гумках, що зробило техніку ще доступнішою для початківців та митців-аматорів. Саме завдяки подібним експериментам ліногравюра активно розвивається і сьогодні, демонструючи здатність адаптуватися до різних умов та творчих завдань.

Цікавим прикладом популяризації техніки є творчість художниці Серени Ріос Макрає, яка здобула популярність завдяки створенню штампів на звичайних гумках. Авторка опублікувала практичний посібник із різьблення штампів, що сприяло поширенню цього напрямку серед широкої аудиторії [4]. Подібні приклади свідчать про значний експериментальний потенціал ліногравюри та її здатність існувати як у професійному мистецькому середовищі, так і в аматорській творчості.

У контексті українського мистецтва ліногравюра розглядається як важливий засіб формування національної графічної школи. Дослідники підкреслюють її здатність поєднувати декоративність із виразністю, а також передавати як реалістичні, так і умовно-символічні образи [9; 10; 11]. У сучасній практиці поряд

із реалістичними рішеннями дедалі частіше використовуються різні форми стилізації, що передбачають узагальнення форми та акцентування уваги на найбільш характерних рисах об'єкта [15; 16; 26].

Поштові марки, своєю чергою, досліджуються як унікальний феномен візуальної культури. Вони поєднують функції платіжного засобу, інформаційного носія та художнього об'єкта. У працях з філателії, історії дизайну та візуальної комунікації марки розглядаються як мініатюрні графічні твори, що відображають культурні, історичні та природні особливості держав [7; 8; 13].

Попри стрімкий розвиток цифрових технологій, поштові марки не втратили свого значення. Дослідники та популяризатори філателії неодноразово звертали увагу на те, що марки продовжують зберігати художню, історичну та колекційну цінність [28; 29]. Так, письменниця та редакторка Ліза Сент-Джеймс, посиляючись на висловлювання Вальтера Бенджаміна, згадує побоювання щодо можливого зникнення поштових марок у технологічну епоху. Водночас практика свідчить, що марки залишаються важливими культурними артефактами, які продовжують привертати увагу колекціонерів, дослідників та поціновувачів графічного мистецтва [5].

Особливо важливим напрямом досліджень є вивчення ролі поштових марок у популяризації знань та культурних цінностей. Завдяки невеликому формату та широкому розповсюдженню вони здатні доносити інформацію до значної аудиторії [13; 28]. Саме тому тематика природи, зокрема флори та фауни, традиційно залишається однією з найбільш поширених у світовій філателії [8; 30]. Водночас сучасні українські поштові випуски активно відображають актуальні суспільні процеси, події російсько-української війни, боротьбу за незалежність та збереження національної культурної спадщини [1; 7].

Таким чином, аналіз наукових джерел засвідчує значний дослідницький інтерес як до ліногравюри, так і до поштових марок як об'єктів мистецтва та

візуальної комунікації. Разом із тим питання використання художніх можливостей ліногравюри під час створення тематичних серій поштових марок, присвячених природному різноманіттю України, залишається недостатньо висвітленим, що підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

1.2 Історія розвитку поштових марок

Поштова марка є не лише засобом оплати поштових послуг, а й важливим елементом візуальної культури, що поєднує у собі графічне мистецтво, дизайн та інформаційну функцію. Її поява стала важливим етапом у розвитку світової системи комунікації та поштового зв'язку. Виникнення поштової марки було пов'язане з необхідністю спрощення системи пересилання листів та створення єдиного способу оплати поштових послуг [6].

Перша поштова марка з'явилася у Великій Британії у 1840 році внаслідок поштової реформи Роуленда Гілла [6]. Вона отримала назву «Penny Black» через свій чорний колір та номінал в один пенні. На марці було зображено профіль королеви Вікторії. Впровадження марок значно спростило поштову систему, оскільки раніше оплату здійснював отримувач листа, що створювало значні труднощі та незручності. Нова система дозволила стандартизувати оплату та зробити пересилання листів більш доступним для населення.

Після успіху британської системи поштові марки швидко поширилися в інших країнах Європи та світу. Уже в другій половині XIX століття вони стали обов'язковим елементом поштового обігу. З розвитком друкарських технологій почало змінюватися й художнє оформлення марок. Якщо перші марки були досить простими за композицією, то згодом вони перетворилися на складні графічні твори, які поєднували декоративність, символізм та інформативність [8; 13].

Поштові марки поступово стали засобом відображення історичних подій, національної культури та природного багатства держав. На них почали зображати

визначних діячів, архітектурні пам'ятки, твори мистецтва, рослини, тварин та природні ландшафти. Таким чином, марка перетворилася на своєрідний носій культурної пам'яті та засіб популяризації національної ідентичності [13; 28].

Особливого розвитку художнє оформлення марок набуло у XX столітті. У цей період активно почали використовуватися різноманітні графічні техніки, зокрема гравюру, літографію, офсетний друк та комбіновані способи друку. Важливу роль у створенні марок почали відігравати художники-графіки, які розробляли унікальні композиційні рішення та візуальні образи. Саме у цей час сформувалося розуміння поштової марки як окремого напрямку графічного дизайну та малоформатного художнього твору [13].

В Україні розвиток поштових марок має власну історію та тісно пов'язаний із процесами формування державності та національної культури. Одними з перших українських поштових марок вважаються випуски періоду Української Народної Республіки. Частина таких марок друкувалася за межами України, однак вони містили українську національну символіку та елементи вітчизняної художньої традиції. Найпоширенішим зображенням був державний герб — тризуб (рис. 2). У подальших випусках почали з'являтися історичні постаті, фольклорні персонажі, архітектурні пам'ятки та інші сюжети, пов'язані з українською культурою та історією. Серед таких прикладів можна назвати марки із зображеннями Тараса Шевченка, Івана Мазепи, козака-музиканта та інших історичних і культурних образів (рис. 3) [7; 8].

У подальшому українська філателія розвивалася під впливом різних історичних і політичних чинників, однак незмінно зберігала інтерес до національної тематики. Сучасні українські поштові марки відзначаються високим художнім рівнем та різноманітністю тематики. Значна увага приділяється природі України, культурній спадщині, історичним подіям та сучасним суспільним явищам. Тематичні серії, присвячені флорі та фауні, виконують не лише естетичну, а й

просвітницьку функцію. Вони знайомлять глядача з природним багатством країни та сприяють формуванню екологічної свідомості [7; 30].

Тема грибів є відносно рідкісною у поштовій графіці, однак має значний художній потенціал. Гриби відзначаються різноманітністю форм, фактур та силуетів, що робить їх цікавими об'єктами для графічного трактування. В українській філателії одним із небагатьох прикладів звернення до цієї тематики є поштовий блок «Рослинний світ. Гриби», створений художником К. В. Штанком у 1999 році [2]. Саме тому використання грибів як основного образу серії поштових марок дозволяє поєднати природничу тематику з декоративними можливостями графіки та привернути увагу до маловідомих представників природного світу України.

1.3 Історія та розвиток техніки ліногравюри

Ліногравюра є однією з найпоширеніших технік естампної графіки, що належить до способів високого друку [12; 14]. Її виникнення пов'язане з розвитком друкарських технологій та пошуком більш доступної альтернативи ксилографії. На відміну від деревини, яка традиційно використовувалася у ксилографії, лінолеум має м'якшу та більш однорідну структуру, що значно полегшує процес різьблення та дозволяє досягати більш плавних ліній і декоративних форм [12].

Ліногравюра виникла на початку XX століття після появи промислового лінолеуму як матеріалу для підлогового покриття. Художники швидко звернули увагу на його пластичність та зручність у роботі. Завдяки цьому техніка почала активно використовуватися у графіці, плакатному мистецтві та книжковій ілюстрації. Однією з причин популярності ліногравюри стала її відносна простота у виконанні порівняно з іншими видами гравюри [12; 14].

Принцип ліногравюри базується на техніці високого друку. Художник вирізає на поверхні матеріалу заглиблення, які не повинні друкуватися. Виступаючі

частини поверхні покриваються фарбою та переносять зображення на папір. Таким чином формується характерний контраст між чорними та білими площинами. Саме контраст є однією з основних художніх особливостей ліногравюри [12; 14].

На відміну від академічного рисунка, ліногравюра тяжіє до узагальнення форми та декоративності. Важливу роль у ній відіграють ритм ліній, характер штриха та співвідношення світлого і темного. Завдяки цьому техніка дозволяє створювати виразні графічні образи навіть за допомогою обмежених художніх засобів [14]. Дослідники відзначають, що саме лаконічність та виразність візуальної мови ліногравюри забезпечують її актуальність у сучасному графічному мистецтві [9; 10].

У першій половині XX століття ліногравюра активно розвивалася в європейському мистецтві. Художники експериментували з кольором, фактурою та композицією, розширюючи художні можливості цієї техніки. Згодом ліногравюра набула популярності й в Україні, де стала важливою складовою графічного мистецтва. Українські художники використовували її для створення книжкових ілюстрацій, плакатів, станкової графіки та декоративних композицій [9; 10; 11]. Вагоме місце ліногравюра посіла у формуванні української графічної школи, поєднуючи традиційні художні принципи з пошуком нових засобів виразності [11].

Особливого значення техніка набула завдяки своїй здатності поєднувати декоративність із виразністю. Великі контрастні площини, чіткий силует та активний штрих дозволяють створювати композиції, які добре сприймаються навіть у невеликому форматі. Саме тому ліногравюра є особливо доречною для створення поштових марок, де важливими є лаконічність, композиційна цілісність та виразність зображення [13; 14].

У сучасному мистецтві ліногравюра продовжує активно використовуватися як традиційна авторська техніка. Водночас художники дедалі частіше поєднують її з цифровими технологіями. Друковані відбитки оцифровуються та

допрацьовуються у графічних редакторах, що дозволяє адаптувати ручну графіку до сучасних дизайнерських потреб. Подібне поєднання традиційних і цифрових засобів є характерним для багатьох сучасних проєктів у сфері графічного дизайну [13; 15].

У процесі створення серії «Різноманіття грибів України» техніка ліногравюри була обрана завдяки її виразним декоративним можливостям та здатності передавати характерні форми грибів. Контраст чорного та білого дозволив підкреслити фактуру й силуети об'єктів, а ручний друк сприяв збереженню живої фактурності авторської графіки. Використання ПВХ-дощечок як аналогу традиційного лінолеуму забезпечило зручність у роботі та дало можливість отримати чіткі графічні відбитки, зберігши при цьому характерні особливості техніки високого друку.

Висновки до розділу 1

У результаті проведеного теоретичного дослідження було проаналізовано наукові джерела, присвячені розвитку поштових марок, графічного мистецтва та техніки ліногравюри. Встановлено, що поштова марка є не лише засобом оплати поштових послуг, а й важливим елементом візуальної культури, який виконує інформаційну, художню та просвітницьку функції. Дослідження історії поштових марок засвідчило їхню роль у популяризації культурної спадщини, історичних подій, природного багатства та національної ідентичності різних держав.

У ході аналізу розвитку техніки ліногравюри було визначено її основні художні та технологічні особливості. Ліногравюра належить до технік високого друку та характеризується виразною графічною мовою, контрастністю, декоративністю й узагальненням форми. Завдяки поєднанню доступності виконання та широких художніх можливостей ця техніка продовжує активно використовуватися в сучасному графічному мистецтві та дизайні.

Розгляд сучасних підходів до створення графічних зображень дозволив визначити основні принципи формування візуального образу, серед яких важливе місце займають стилізація, композиційна організація, контраст, колір і текстура. Встановлено, що поєднання традиційних графічних технік із цифровими засобами обробки відкриває додаткові можливості для створення виразних та актуальних дизайнерських рішень.

Отже, проведений теоретичний аналіз підтвердив доцільність використання техніки ліногравюри для створення серії поштових марок «Різноманіття грибів України» та сформував теоретичне підґрунтя для подальшого передпроектного дослідження, вибору зображувального матеріалу й розробки художньої концепції серії.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕДПРОЄКТНИЙ АНАЛІЗ ТА ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СЕРІЇ «РІЗНОМАНІТТЯ ГРИБІВ УКРАЇНИ»

2.1 Критерії відбору та характеристика зображувального матеріалу

Одним із важливих етапів роботи над серією поштових марок «Різноманіття грибів України» став відбір зображувального матеріалу. Основним завданням було обрати шість видів грибів, які б дозволили продемонструвати різноманітність грибного світу України та водночас були придатними для художнього відтворення засобами ліногравюри.

Під час відбору зображувального матеріалу враховувалося декілька критеріїв. Насамперед увага приділялася природоохоронному статусу видів. Частина обраних грибів занесена до Червоної книги України, що дозволяє привернути увагу до проблеми збереження біорізноманіття. Водночас до серії були включені й поширені види грибів, добре відомі широкому загалу, що сприяє створенню більш повного уявлення про різноманіття грибної флори України.

Наступним критерієм стала візуальна виразність. Для серії відбиралися гриби, які мають цікаву форму, характерний силует або виразне кольорове забарвлення. Такі особливості є важливими для графічної інтерпретації в техніці ліногравюри, де значна роль відводиться силуету, ритму ліній та декоративності форми. Також враховувалася можливість гармонійного поєднання окремих зображень між собою, оскільки всі роботи мали утворювати цілісну серію.

До фінального переліку увійшли шість видів грибів: мухомор червоний, гомф булавоподібний, гігроцибе ковпакоподібна, веселка подвоєна, решіточник червоний та опеньок зимовий.

Мухомор червоний (*Amanita muscaria*), відомий також під народною назвою маримуха, є одним із найвідоміших грибів у світі. Його впізнаваний зовнішній

вигляд зробив цей вид важливим елементом масової культури та популярним мотивом у мистецтві. Зображення мухомора часто використовується в ілюстрації, декоративному мистецтві та дизайні. Для даної серії він був обраний завдяки яскравому кольоровому рішенню, характерній формі та високому ступеню впізнаваності. Крім того, мухомор виступає представником групи отруйних грибів, що дозволяє показати один із важливих аспектів грибного різноманіття [17].

Гомф булавоподібний (*Gomphus clavatus*) є рідкісним видом, занесеним до Червоної книги України [18]. Він трапляється у хвойних та листяних лісах на вапнякових і глинистих ґрунтах. Гриб має незвичну форму плодових тіл, через що в народі отримав назву «свиняче вухо». Водночас він належить до їстівних грибів. До серії цей вид був включений завдяки виразному силуету та незвичайній будові, які створюють широкі можливості для декоративної графічної інтерпретації.

Гігроцибе ковпакоподібна (*Hygroclype calyptriformis*) поширена переважно на території Лівобережного степу України та занесена до Червоної книги України [19]. Цей гриб відзначається витонченою формою шапинки, яка нагадує пелюстки квітки. Ніжне рожеве забарвлення та пластична форма створюють виразний художній образ. Незважаючи на те, що гриб є їстівним, його смакові якості не вважаються високими. Для даної серії він був обраний насамперед завдяки своїй декоративності та візуальній відмінності від інших видів.

Веселка подвоєна (*Phallus duplicatus*) належить до найбільш рідкісних грибів України та перебуває під охороною держави [20]. Вид трапляється поодиноким або невеликими групами та занесений до Червоної книги України. Особливістю гриба є характерна ажурна структура, яка надає йому виразного та впізнаваного вигляду. В Україні цей вид було виявлено, зокрема, на території Нікітського ботанічного саду в Криму. Цікаво, що у 2012 році було випущено поштовий блок «Нікітський ботанічний сад і Національний науковий центр. 200 років», присвячений історії цієї наукової установи [21]. Включення веселки подвоєної до серії дозволяє звернути

увагу не лише на рідкісні види грибів, а й на важливість збереження природних осередків їх поширення.

Решіточник червоний (*Clathrus ruber*) також занесений до Червоної книги України [22]. На території України його виявлено у Закарпатті, Кримському лісостепу та на Південному березі Криму. Вид охороняється в низці природоохоронних об'єктів, серед яких Ялтинський гірськолісовий природний заповідник, природний заповідник «Мис Мартьян» та Нікітський ботанічний сад. Решіточник червоний належить до тієї самої родини, що й веселка подвоєна, проте суттєво відрізняється від неї зовнішнім виглядом. Незвична решітчаста форма та насичене червоне забарвлення зробили його одним із найбільш виразних об'єктів серії. Додатковим аргументом на користь вибору стало те, що цей гриб уже привертав увагу дизайнерів поштових марок інших країн. Зокрема, його зображення використано в польській серії «Неістівні гриби під охороною» 1990 року, створеній художником Алоїзом Бальцежаком [23].

Опеньок зимовий (*Flammulina velutipes*), відомий також під народною назвою лубинка зимова, є поширеним видом на території України. Він росте на пнях та стовбурах листяних, а іноді й хвойних дерев. Це їстівний гриб, добре відомий багатьом людям. Для серії його було обрано завдяки характерному способу росту великими групами, що створює цікаві композиційні можливості. Додаткової виразності надає насичене помаранчеве забарвлення плодових тіл [17]. Цікавим є і той факт, що саме цей вид став одним із перших грибів, ріст якого вивчався в умовах космічного простору [24].

Таким чином, відібрані види грибів дозволяють продемонструвати різні аспекти природного різноманіття України. Вони відрізняються за формою, кольором, середовищем існування, поширенням та природоохоронним статусом, що забезпечує як пізнавальну цінність серії, так і широкі можливості для художньої інтерпретації в техніці ліногравюри.

2.2 Аналіз візуальних аналогів

Важливим етапом передпроектного дослідження став аналіз візуальних аналогів. Для цього було розглянуто поштові марки різних країн із зображенням грибів, які відрізняються художнім вирішенням, стилістикою та композиційними особливостями. Незважаючи на різноманітність підходів, усі вони мають спільну мету — ознайомлення глядача з природним різноманіттям та популяризацію окремих видів грибів.

У процесі аналізу було визначено кілька основних підходів до зображення грибів у поштовій графіці. Перший підхід базується на реалістичному відтворенні форми та кольору грибів із високим ступенем деталізації. Другий передбачає декоративне трактування образів шляхом узагальнення форми та використання стилізації. Третій ґрунтується на графічних засобах виразності, де основну роль відіграють контраст, лінія, силует та площинність зображення. Саме останній підхід виявився найбільш близьким до техніки ліногравюри та став основою для формування художнього рішення авторської серії.

Для аналізу було обрано декілька поштових марок, які стали найбільш близькими аналогами до проекту «Різноманіття грибів України». Відбір здійснювався за критеріями композиційної виразності, графічного характеру зображення та можливості адаптації окремих художніх прийомів до техніки ліногравюри.

На першій поштовій марці зображено печерицю звичайну. Марка була випущена в Румунії у 1958 році (рис. 5). Гриби виконані у графічній манері, яка поєднує лаконічність із достатнім рівнем деталізації. Композиція побудована на контрасті світлих грибів і темного фону. Чорне тло доповнене невеликою кількістю декоративних елементів у вигляді травинок, які створюють відчуття природного середовища, але не відволікають увагу від основного об'єкта. Важливою

особливістю марки є гармонійне поєднання зображення та текстової частини. Композиція виглядає цілісною та врівноваженою. Цікавим для подальшої роботи стало використання контрастного кольорового рішення, яке могло б бути адаптоване до багатоколірної ліногравюри шляхом застосування окремих друкарських форм.

Другим аналогом стала поштова марка Народної Республіки Болгарія із зображенням гливи звичайної (рис. 6). У порівнянні з більшістю марок грибної тематики це рішення вирізняється високим рівнем узагальнення форми та мінімалістичним підходом до композиції. Відсутність фону дозволяє зосередити увагу виключно на зображенні грибів. Особливу роль відіграє кольорове рішення, побудоване на поєднанні фіолетового та коричневого кольорів. Незважаючи на обмежену палітру, композиція виглядає виразною та завершеною. Важливим елементом є також шрифтове оформлення, яке гармонійно взаємодіє із зображенням і не порушує композиційної рівноваги. Даний приклад демонструє ефективність використання мінімальної кількості візуальних засобів для створення переконливого художнього образу.

Третім аналогом стала поштова марка КНДР 1968 року із зображенням грибів шіїтаке (рис. 7). Основною особливістю цієї роботи є поєднання стриманого графічного зображення грибів із яскравим кольоровим фоном. Самі гриби виконані переважно у двох кольорах, тоді як фон має насичений зелений відтінок. Завдяки цьому створюється виразний контраст між головним об'єктом і навколишнім середовищем. Додаткові елементи у вигляді дерев на задньому плані урізноманітнюють композицію, але не відволікають увагу від основного зображення. Саме цей приклад найбільше вплинув на формування художньої концепції дипломного проєкту. Поєднання чорно-білого графічного зображення з кольоровим фоном стало одним із ключових композиційних рішень серії «Різноманіття грибів України».

Останнім прикладом стала фінська поштова марка із зображенням персонажів творів про Мумі-тролів (рис. 8) [25]. Хоча дана марка не пов'язана безпосередньо з грибною тематикою, вона була обрана через близькість графічної мови до принципів ліногравюри. Зображення побудоване на контрастному поєднанні чорного та білого кольорів із використанням лише одного додаткового кольорового акценту. Зелений колір використано для текстових елементів і декоративних деталей, що забезпечує композиційну цілісність роботи. Простота форм, виразний контур та лаконічність кольорового рішення демонструють ефективність мінімалістичного підходу у створенні малоформатної графіки.

Проведений аналіз дозволив визначити низку художніх принципів, які були використані під час створення авторської серії. Насамперед це лаконічність композиції, чітка організація візуального простору, використання контрасту як основного засобу виразності та обмеженої кольорової палітри. Важливим висновком стало також те, що кольоровий фон може не лише виконувати декоративну функцію, а й підсилювати сприйняття графічного зображення. Саме ці принципи були покладені в основу серії поштових марок «Різноманіття грибів України».

2.3 Концепція та художній задум серії

Проведений аналіз зображувального матеріалу та візуальних аналогів став основою для формування художньої концепції серії поштових марок «Різноманіття грибів України». Головною метою проєкту є ознайомлення глядача з різноманітністю грибного світу України та привернення уваги до його природної цінності засобами графічного мистецтва. Водночас серія покликана популяризувати маловідомі та рідкісні види грибів, частина яких занесена до Червоної книги України.

Основу серії складають шість видів грибів, які відрізняються між собою формою, кольором, середовищем існування та природоохоронним статусом. До серії увійшли мухомор червоний, гомф булавоподібний, гігроцибе ковпакоподібна, веселка подвоєна, решіточник червоний та опеньок зимовий. Такий підхід дозволяє продемонструвати різноманіття грибного світу України як з природничого, так і з художнього погляду. Референси та мудборди, використані під час розробки проєкту, наведені у додатку Б.

Під час розробки концепції особлива увага приділялася вибору графічної мови. Для реалізації проєкту була обрана техніка ліногравюри, яка завдяки своїй декоративності, контрастності та виразності дозволяє створювати лаконічні й водночас емоційно насичені образи. Характерною рисою ліногравюри є узагальнення форми та акцентування уваги на найбільш характерних рисах об'єкта, що особливо важливо для поштової марки як малоформатного графічного твору.

Основною ідеєю проєкту стало поєднання традиційної техніки високого друку із сучасними принципами графічного дизайну. Художній задум серії базується на використанні характерних для ліногравюри чорних і білих площин, активного штриха та виразного силуету. Зображення грибів виконані чорною друкарською фарбою на водяній основі, що дозволило отримати характерний для ліногравюри контрастний графічний результат та підкреслити фактуру авторського друку.

Важливим елементом художнього рішення стало поєднання чорно-білого графічного зображення з кольоровими фонами. Таке рішення було сформоване під впливом проаналізованих аналогів і дозволило досягти більшої декоративної виразності композицій. Для кожної марки було обрано окремий колір фону: помаранчевий, блакитний, зелений, рожевий, бірюзовий та червоний. Кольорові площини виконують не лише декоративну функцію, а й допомагають створити

індивідуальний настрій кожної марки, підкреслити особливості окремих видів грибів та забезпечити візуальне розмаїття всієї серії.

Особлива увага приділялася формуванню єдиної композиційної системи. Усі марки виконані в однаковому форматі та побудовані за спільним композиційним принципом. Назви грибів українською мовою розміщені у верхній частині марки, тоді як латинські назви розташовані внизу композиції. З правого боку розміщено державний символ України, назву країни українською та латинською мовами, а також рік випуску марки. У нижній частині композиції розташовано літерне позначення тарифу «U», що відповідає тарифу на пересилання внутрішніх поштових відправлень.

Додатковим елементом композиції стали стилізовані рослинні форми та трави, розташовані на кольорових фонах. Їх використання дозволило створити асоціативний зв'язок із природним середовищем існування грибів та посилити декоративність композицій. При цьому другорядні елементи не перевантажують зображення, а лише доповнюють основний образ і сприяють формуванню цілісного художнього рішення.

Під час створення серії також враховувалися особливості сприйняття поштової марки як об'єкта малого формату. Саме тому композиції будувалися за принципами лаконічності, чіткого візуального акценту та гармонійного поєднання графічних і текстових елементів. Основна увага глядача зосереджується на зображенні гриба, тоді як усі інші складові композиції виконують допоміжну функцію.

Таким чином, художня концепція серії «Різноманіття грибів України» ґрунтується на поєднанні пізнавальної та естетичної функцій поштової марки. Використання техніки ліногравюри дозволяє підкреслити індивідуальність кожного виду гриба, а серійний принцип побудови забезпечує цілісність візуального образу проєкту та сприяє популяризації природного різноманіття України.

Висновки до розділу 2

У результаті проведеного передпроектного дослідження було визначено основні критерії відбору зображувального матеріалу для серії поштових марок «Різноманіття грибів України». Під час добору грибів враховувалися їхній природоохоронний статус, поширення на території України, морфологічні особливості, декоративна виразність та можливість художнього відтворення засобами ліногравюри. Це дозволило сформувати збалансований перелік видів, які репрезентують різні аспекти грибного різноманіття України та мають високий пізнавальний і художній потенціал.

Аналіз візуальних аналогів дав змогу дослідити особливості зображення грибів у поштовій графіці різних країн, визначити основні композиційні та стилістичні підходи до створення марок природничої тематики, а також виявити найбільш ефективні засоби художньої виразності. Було встановлено, що для малоформатних графічних творів важливими є лаконічність композиції, чіткість силуету, використання контрасту та обмеженої кольорової палітри.

На основі проведеного дослідження сформовано художню концепцію серії «Різноманіття грибів України». Визначено основні принципи побудови композиції, особливості колористичного рішення та характер використання графічних засобів виразності. Концепція проекту ґрунтується на поєднанні традиційної техніки ліногравюри з сучасними підходами до графічного дизайну, що дозволяє поєднати художню виразність, інформативність та декоративність поштової марки.

Отже, результати передпроектного аналізу стали основою для подальшої практичної реалізації серії та визначили ключові художні, композиційні й стилістичні рішення, які були використані під час створення авторського проекту.

РОЗДІЛ 3

ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СЕРІЇ «РІЗНОМАНІТТЯ ГРИБІВ УКРАЇНИ»

3.1 Матеріали та інструменти

Для створення серії поштових марок «Різноманіття грибів України» використовувалися матеріали та інструменти, характерні для техніки високого друку. Основними інструментами стали різці для ліногравюри різних типів, серед яких переважно використовувалися V-подібні та U-подібні різці. V-подібні різці застосовувалися для прорізання тонких ліній, контурів та дрібних деталей, тоді як U-подібні використовувалися для вибірки більших площин та створення ширших штрихів. Використання різців різного профілю дозволило досягти різноманітності графічних фактур та забезпечило необхідний рівень деталізації зображень.

Як основу для виконання друкарських форм було обрано ПВХ-пластини, які використовувалися як аналог традиційного лінолеуму. Вибір саме цього матеріалу був зумовлений його практичністю та зручністю в роботі. ПВХ має однорідну структуру, гладку поверхню та достатню м'якість, що значно полегшує процес різьблення. На відміну від традиційного лінолеуму, матеріал менш крихкий і дозволяє виконувати як великі площини, так і дрібні деталі без ризику пошкодження поверхні. Крім того, ПВХ-пластини забезпечують чіткість друкарського відбитка та добре витримують багаторазове нанесення фарби.

Для друку використовувалася чорна друкарська фарба на водяній основі. Її вибір був обумовлений простотою використання, безпечністю та здатністю забезпечувати насичений контраст між друкованими й недрукованими ділянками зображення. Саме контраст чорного та білого є одним із головних засобів художньої виразності у ліногравюрі, тому якість друкарської фарби мала важливе значення для досягнення бажаного результату.

У процесі створення робіт також використовувався папір для ручного друку, який забезпечував якісне перенесення фарби з друкарської форми на поверхню аркуша та дозволяв зберегти характерну фактуру відбитка. Ручний друк дав можливість отримати незначні індивідуальні відмінності між відбитками, що є характерною рисою авторської графіки.

Після завершення друкування всі відбитки були оцифровані для подальшої цифрової обробки. Оцифрування здійснювалося шляхом сканування готових робіт із високою роздільною здатністю. Це дозволило зберегти текстуру друку та дрібні особливості авторського штриха. Після цього зображення були підготовлені для подальшого використання у графічному редакторі.

Для створення фінального макета серії використовувалися цифрові графічні програми, за допомогою яких виконувалося компоновання елементів марки, розміщення текстової інформації, кольорове оформлення фону та підготовка остаточного макета. Цифрова обробка дала можливість поєднати ручну графіку з сучасними вимогами до дизайну поштових марок та забезпечити цілісність усієї серії.

Окрему увагу було приділено вибору шрифтового оформлення. Для назв грибів використовувався шрифт Holos [27], який поєднує сучасний характер із рисами української графічної традиції. Його декоративні форми добре узгоджуються з пластикою ліногравюри та підсилюють загальний художній характер серії. Завдяки контрастним елементам та виразному рисунку літер шрифт залишається добре читабельним навіть у невеликому форматі поштової марки.

У композиції марок використано різні рівні шрифтової ієрархії. Найбільший кегль мають українські назви грибів, розташовані у верхній частині композиції, що дозволяє одразу привернути увагу глядача до основного об'єкта зображення. Латинські назви виконані меншим розміром і розташовані в нижній частині марки, виконуючи довідкову функцію. Додаткові текстові елементи — назва країни, рік

випуску та позначення поштового тарифу — мають підпорядковане значення та не конкурують із центральним зображенням.

Таким чином, поєднання традиційних матеріалів та інструментів високого друку з сучасними цифровими засобами опрацювання дозволило реалізувати художню концепцію серії та забезпечити якісний результат, який відповідає поставленим творчим і дизайнерським завданням.

3.2 Технологія виконання ліногравюри

Процес створення серії поштових марок «Різноманіття грибів України» здійснювався поетапно відповідно до визначеної технологічної послідовності виконання графічної роботи в техніці високого друку.

На першому етапі було проведено збір та аналіз візуального матеріалу. Для кожного виду грибів підбиралися фотографічні джерела, які дозволяли вивчити особливості будови, пропорції, характер поверхні та найбільш впізнавані морфологічні ознаки. Особлива увага приділялася формі капелюшка, ніжки та характерним деталям, які могли бути ефективно передані засобами ліногравюри.

Наступним етапом стало виконання ескізів. У процесі ескізування визначалися композиційне розташування об'єктів, масштаб зображень, характер графічної стилізації та співвідношення чорних і білих площин. Основним завданням було створення виразного силуету, який би залишався легко впізнаваним навіть після значного зменшення до формату поштової марки. Ескізи та пошукові варіанти композицій наведені у додатку Б.

Після затвердження ескізів здійснювалося перенесення зображень на друкарські форми. Для цього використовувалися два способи. Перший передбачав застосування копіювального паперу та попередньо підготовленого дзеркального зображення ескізу. Другий спосіб полягав у використанні термоперенесення із застосуванням спеціальних рідин, що забезпечували точніше перенесення складних

і деталізованих зображень. Вибір способу залежав від рівня деталізації конкретного гриба та особливостей композиції.

Після перенесення рисунка розпочинався процес різьблення друкарської форми. Особлива увага приділялася характеру штрихування, ритму ліній, співвідношенню світлих і темних площин та передачі фактури грибів. Під час роботи використовувалися різці різного профілю, що дозволяло отримувати як тонкі графічні лінії, так і великі декоративні площини. Саме на цьому етапі формувався остаточний художній образ кожного гриба.

Важливою частиною роботи стало виконання пробних відбитків. Вони дозволяли оцінити якість друку, перевірити читабельність деталей та своєчасно внести необхідні корективи до друкарської форми. Завдяки цьому вдалося досягти високої контрастності зображень та зберегти характерну фактурність ручного друку.

Особливістю технології даного проєкту стало одночасне друкування графічного зображення та кольорового фону. Для цього використовувалися окремі друкарські форми. На одну форму наносилася чорна фарба для друку основного зображення гриба, а на іншу — кольорова фарба для друку фону та декоративних елементів. Після суміщення друкарських форм зверху накладався аркуш паперу, а перенесення фарби здійснювалося за допомогою барена. Такий спосіб друку дозволив отримати точне поєднання графічних та кольорових елементів композиції.

У результаті виконання всіх технологічних етапів було створено серію авторських відбитків, які стали основою для подальшого цифрового доопрацювання та формування фінальних макетів поштових марок.

3.3 Особливості композиції та кольорового рішення

Композиція серії побудована за принципом домінування центрального зображення. У кожній марці гриб займає основне місце у форматі та є головним

композиційним акцентом. Такий підхід дозволяє максимально зосередити увагу глядача на формі, фактурі та характерних особливостях кожного виду.

Для серії було обрано вертикальний формат, традиційний для більшості поштових марок. Подібне рішення забезпечує зручне розміщення як графічних, так і текстових елементів, а також створює відчуття композиційної впорядкованості. В усіх роботах використовується єдина структура побудови: назва гриба українською мовою розташована у верхній частині марки, латинська назва — внизу, а праворуч знаходиться вертикальний інформаційний блок із державним символом України, назвою країни, роком випуску та позначенням поштового тарифу. Повторення цих елементів формує цілісність серії та підсилює її впізнаваність.

Основу художнього рішення становить контраст між чорно-білим графічним зображенням і кольоровим фоном. Таке поєднання дозволяє максимально підкреслити виразність ліногравюри та зберегти характерну для техніки декоративність. Контрастне співвідношення чорних і білих площин допомагає акцентувати увагу на формі грибів, а кольоровий фон створює додаткову емоційну виразність.

Кожна марка має власне кольорове рішення, яке допомагає створити індивідуальний характер зображення:

- помаранчевий — для мухомора червоного;
- бірюзовий — для гомфа булавоподібного;
- рожевий — для гігроцибе ковпакоподібної;
- блакитний — для веселки подвоєної;
- червоний — для решіточника червоного;
- світло-зелений — для опенька зимового.

Вибір кольорів був спрямований на створення контрасту між сусідніми роботами серії та забезпечення візуальної різноманітності. Водночас усі кольори

мають подібний рівень насиченості, що дозволяє зберегти стилістичну єдність проєкту.

Додатковим композиційним елементом стали стилізовані рослинні форми, виконані у вигляді декоративних трав. Вони не лише створюють асоціацію з природним середовищем існування грибів, а й допомагають урівноважити композицію та сформувати додатковий ритм усередині зображення. Завдяки використанню цих елементів вдалося посилити декоративний характер серії та надати кожній роботі завершеного вигляду.

Важливу роль у формуванні загального образу серії відіграє шрифтове рішення. Назви грибів виконані декоративним шрифтом Holos, який завдяки характерній пластиці літер гармонійно поєднується з графічною мовою ліногравюри. Допоміжна інформація виконана шрифтом Century Gothic, що забезпечує добру читабельність і створює контраст між декоративними та службовими текстовими елементами.

Таким чином, композиційне та кольорове рішення серії спрямоване на поєднання художньої виразності, функціональності та цілісності візуального образу, що відповідає специфіці поштової марки як графічного об'єкта малого формату.

3.4 Цифрове доопрацювання та створення фінальної версії

Після завершення друкування всі відбитки були оцифровані за допомогою сканера. Оцифрування дозволило зберегти фактуру ручного друку та забезпечило можливість подальшого цифрового опрацювання робіт. Отримані цифрові зображення були підготовлені для створення фінальних макетів поштових марок.

На етапі цифрового доопрацювання було виконано незначну корекцію кольорів. Основним завданням стало досягнення гармонійного поєднання кольорових рішень усієї серії при збереженні індивідуального характеру кожної

марки. Корекція здійснювалася мінімально, без суттєвого втручання у структуру відбитків, щоб зберегти особливості ручного друку та природний характер графічної фактури.

Для створення фінальних макетів використовувалася програма Adobe Illustrator, яка є одним із провідних професійних інструментів для роботи з векторною графікою та підготовки поліграфічної продукції до друку. Використання цієї програми дозволило точно розмістити всі елементи композиції, забезпечити якісне опрацювання текстової інформації та підготувати роботи відповідно до вимог сучасного графічного дизайну.

У програмному середовищі було виконано компоновання основних та допоміжних елементів марки. До композиції додавалися назви грибів українською та латинською мовами, назва країни, рік випуску, державна символіка та позначення поштового тарифу. Особлива увага приділялася розташуванню текстових елементів, їхній взаємодії із графічною частиною та збереженню композиційної рівноваги.

Назви грибів було розміщено у верхній та нижній частинах марки, що дозволило ефективно використати вільний простір композиції та забезпечити зручність сприйняття інформації. Таке рішення також сприяло збереженню домінуючої ролі центрального зображення гриба та не перевантажувало композицію додатковими елементами.

Важливим етапом стало формування шрифтової системи серії. Для назв грибів було обрано шрифт Holos, створений українською дизайнеркою Альоною Користою у 2023 році [27]. Шрифт має виразний декоративний характер і поєднує сучасне трактування форми з елементами української графічної традиції. Завдяки характерній пластиці літер він органічно поєднується з естетикою ліногравюри та підсилює художню цілісність проєкту.

Для службової та допоміжної інформації було використано шрифт Century Gothic. Його геометрична структура, простота та висока читабельність забезпечують чітке сприйняття тексту навіть у невеликому форматі поштової марки. Контраст між декоративним шрифтом назв і нейтральним характером службового тексту сприяє формуванню зрозумілої візуальної ієрархії.

Під час цифрового опрацювання особливо важливо було зберегти фактуру ручного друку та характерні особливості ліногравюри. Саме тому цифрове втручання обмежувалося лише необхідними корекціями кольору, компонуванням елементів та підготовкою фінального макета. Усі природні нерівності друку, особливості штриха та текстурні ефекти були збережені як важлива складова художньої виразності серії.

Таким чином, цифрове доопрацювання стало завершальним етапом створення проєкту та дозволило поєднати традиційні засоби естампної графіки з сучасними інструментами графічного дизайну. Використання цифрових технологій забезпечило цілісність серії, підвищило якість візуального оформлення та дозволило підготувати роботи до подальшого використання як повноцінних макетів поштових марок.

Висновки до розділу 3

У процесі виконання практичної частини дипломної роботи було реалізовано серію поштових марок «Різноманіття грибів України» із застосуванням техніки ліногравюри та сучасних засобів цифрового опрацювання. На основі розробленої художньої концепції визначено оптимальні матеріали та інструменти для створення друкарських форм, а також обґрунтовано використання ПВХ-пластин як альтернативи традиційному лінолеуму.

Під час роботи було опрацьовано повний технологічний цикл створення ліногравюри: від підготовки ескізів і перенесення зображення на друкарську форму

до різьблення, виконання пробних відбитків та фінального друку. Застосування окремих друкарських форм для графічного зображення та кольорового фону дозволило отримати виразні декоративні композиції та підкреслити індивідуальні особливості кожного зображеного виду грибів.

У результаті розробки композиційного та кольорового рішення було сформовано єдину візуальну систему серії. Використання вертикального формату, повторюваної композиційної структури, шрифтової ієрархії та контрастного поєднання чорно-білої графіки з кольоровими фонами забезпечило цілісність проєкту та сприяло його впізнаваності. Декоративні елементи природного походження допомогли посилити зв'язок між зображеннями грибів та їхнім природним середовищем.

Завершальним етапом стало цифрове доопрацювання відбитків та створення фінальних макетів поштових марок. Використання сучасних графічних програм дозволило виконати якісне компонування елементів, розробити шрифтову систему та підготувати серію до подальшого використання як дизайнерського проєкту. При цьому було збережено характерну фактуру ручного друку та художню виразність ліногравюри.

Отже, поєднання традиційної техніки високого друку з можливостями цифрового дизайну дало змогу реалізувати цілісний авторський проєкт, який відповідає поставленим художнім, композиційним та технологічним завданням.

РОЗДІЛ 4

ПРОЄКТНО-РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ РОЗДІЛ

4.1 Практичне значення серії «Різноманіття грибів України»

Створена серія поштових марок «Різноманіття грибів України» має художнє, культурно-просвітницьке та освітнє значення. Проєкт спрямований на популяризацію природного різноманіття України та привернення уваги до маловідомих і рідкісних видів грибів, частина яких занесена до Червоної книги України. Через поєднання мистецьких засобів і пізнавального змісту серія сприяє поширенню знань про природну спадщину України та формуванню дбайливого ставлення до навколишнього середовища.

Особливістю проєкту є поєднання традиційної техніки ліногравюри з сучасними принципами графічного дизайну. Такий підхід дозволяє не лише зберігати інтерес до класичних друкарських технік, а й демонструє можливості їхнього використання в сучасній візуальній комунікації. Виконання серії в техніці ліногравюри підкреслює художню цінність ручної графіки та створює виразний авторський стиль, який відрізняє проєкт від більшості сучасних цифрових ілюстрацій.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у сфері графічного дизайну, філателії, мистецької освіти та культурно-просвітницької діяльності. Розроблені марки можуть бути використані як основа для створення тематичних сувенірних випусків, колекційних поштових блоків, художніх листівок, плакатів, календарів та іншої друкованої продукції, присвяченої природі України.

Проєкт також має потенціал для використання у виставковій діяльності. Оригінальні відбитки ліногравюр можуть експонуватися як самостійні графічні твори або входити до складу тематичних виставок, присвячених українській

природі, друкованій графіці чи сучасному дизайну. Така форма презентації дозволяє ознайомити широку аудиторію з технікою ліногравюри та привернути увагу до природоохоронної тематики.

Важливим напрямом практичного застосування результатів роботи є освітня сфера. Матеріали проєкту можуть використовуватися під час викладання дисциплін, пов'язаних із графічним дизайном, друкованою графікою, композицією та проєктуванням візуальних комунікацій. Окремі етапи створення серії можуть слугувати прикладом комплексного підходу до розробки дизайнерського проєкту — від дослідження теми та формування концепції до виготовлення друкарських форм і цифрового доопрацювання.

Крім того, проєкт має потенціал для цифрового поширення. Використання соціальних мереж, онлайн-галерей, дизайнерських платформ та електронних каталогів дозволяє залучити ширшу аудиторію та популяризувати як українську природу, так і традиційні графічні техніки серед молодого покоління.

Таким чином, серія поштових марок «Різноманіття грибів України» є не лише результатом творчого дослідження, а й проєктом, що має реальні перспективи практичного застосування у сфері культури, освіти, дизайну та популяризації природної спадщини України.

4.2 Принципи розробки авторських поштових серій у техніці ліногравюри

На основі проведеного дослідження та практичного досвіду створення серії поштових марок «Різноманіття грибів України» можна сформулювати низку рекомендацій щодо розробки авторських поштових серій у техніці ліногравюри. Запропоновані принципи можуть бути корисними для дизайнерів, художників-графіків та студентів мистецьких спеціальностей під час роботи над подібними проєктами.

Першочергове значення має вибір тематики серії. Обрана тема повинна мати пізнавальну, культурну або соціальну цінність, а також надавати можливість створення цілісної серії взаємопов'язаних зображень. При розробці тематичних поштових випусків доцільно орієнтуватися на об'єкти, які мають характерні візуальні ознаки та дозволяють сформувати впізнавану систему образів.

Важливим принципом є проведення попереднього дослідження обраної теми. Збір візуального матеріалу, аналіз аналогів та вивчення особливостей об'єктів зображення дозволяють створити більш переконливий і змістовний художній образ. Дослідницький етап сприяє не лише підвищенню інформативності проєкту, а й допомагає сформувати обґрунтовану художню концепцію майбутньої серії.

Під час роботи в техніці ліногравюри особливу увагу слід приділяти силуету та узагальненню форми. Оскільки поштова марка має невеликий формат, надмірна деталізація може ускладнювати сприйняття зображення. Саме тому доцільно акцентувати увагу на найбільш характерних рисах об'єкта, використовуючи виразний контур, ритм штрихів та контраст світлих і темних площин.

Не менш важливим є забезпечення композиційної єдності всієї серії. Для цього рекомендується використовувати спільну систему побудови композиції, однаковий формат, єдині принципи розміщення текстових елементів та узгоджене шрифтове рішення. Повторення ключових композиційних елементів дозволяє об'єднати окремі марки в єдину візуальну систему та підвищує їхню впізнаваність.

Значну роль у формуванні художнього образу серії відіграє колір. Навіть у разі використання чорно-білої ліногравюри доцільним є застосування додаткових кольорових акцентів або фонових рішень, які допомагають підкреслити індивідуальність окремих марок та забезпечують візуальне різноманіття серії. Водночас кольорова палітра повинна залишатися цілісною та підпорядковуватися загальній концепції проєкту.

Особливу увагу рекомендується приділяти шрифтовому оформленню. Шрифт має не лише забезпечувати читабельність інформації, а й підтримувати загальний художній стиль серії. Гармонійне поєднання графічного зображення та тексту сприяє формуванню цілісного візуального образу поштової марки.

Сучасна практика графічного дизайну демонструє доцільність поєднання традиційних друкарських технік із цифровими технологіями. Оцифрування відбитків, цифрове компонування елементів та підготовка макетів до друку дозволяють зберегти характер авторської графіки та водночас адаптувати її до сучасних вимог поліграфічного виробництва. Тому використання цифрових засобів доцільно розглядати не як заміну традиційним технікам, а як інструмент для їх подальшого розвитку.

Таким чином, ефективна розробка авторських поштових серій у техніці ліногравюри ґрунтується на поєднанні ґрунтовного дослідження теми, продуманого композиційного рішення, виразної графічної мови та сучасних дизайнерських підходів. Дотримання цих принципів дозволяє створювати художньо цілісні та змістовні проєкти, здатні поєднувати естетичну, інформаційну та культурно-просвітницьку функції.

4.3. Рекомендації щодо впровадження результатів роботи

Результати дипломної роботи можуть бути впроваджені в різних сферах культурної, освітньої та мистецької діяльності. З огляду на актуальність теми збереження природної спадщини України та зростання інтересу до авторської графіки, створена серія поштових марок «Різноманіття грибів України» має потенціал для подальшого розвитку та практичного використання.

Одним із перспективних напрямів впровадження є співпраця з культурними установами, музеями, галереями та природничими центрами. Представлення серії в межах тематичних виставок або культурно-просвітницьких заходів сприятиме

популяризації української природи та приверненню уваги до рідкісних видів грибів, занесених до Червоної книги України.

Доцільним є також використання результатів роботи в освітній сфері. Серія може застосовуватися як наочний матеріал під час вивчення графічного дизайну, друкованої графіки, композиції та проєктування візуальних комунікацій. Крім того, зображення грибів можуть використовуватися в екологічних та природничих освітніх проєктах, спрямованих на ознайомлення молоді з біорізноманіттям України.

Перспективним напрямом є створення на основі серії додаткової друкованої продукції. Розроблені графічні зображення можуть бути адаптовані для виготовлення листівок, плакатів, календарів, сувенірних наборів, інформаційних буклетів та іншої поліграфічної продукції. Це дозволить розширити аудиторію проєкту та забезпечити його подальше поширення.

Важливу роль у популяризації результатів роботи можуть відігравати цифрові засоби комунікації. Рекомендується представлення серії на спеціалізованих дизайнерських платформах, у соціальних мережах, електронних каталогах та онлайн-галереях. Цифрове поширення сприятиме залученню ширшої аудиторії та популяризації як української природи, так і традиційних графічних технік серед молодого покоління.

У перспективі можливим є розширення проєкту шляхом створення нових тематичних серій, присвячених іншим представникам флори та фауни України. Такий підхід дозволить сформувати цілісну систему графічних проєктів, об'єднаних спільною ідеєю популяризації природної спадщини засобами сучасного дизайну та авторської графіки.

Таким чином, впровадження результатів дипломної роботи доцільно здійснювати через поєднання виставкової, освітньої, видавничої та цифрової діяльності. Це сприятиме розширенню сфери застосування проєкту, підвищенню

його культурно-просвітницької цінності та популяризації природного різноманіття України.

Висновки до розділу 4

У четвертому розділі було визначено практичне значення авторської серії поштових марок «Різноманіття грибів України», узагальнено основні принципи розробки тематичних поштових серій у техніці ліногравюри та розглянуто перспективи реалізації створеного проєкту.

Встановлено, що серія має художню, культурно-просвітницьку та освітню цінність. Використання природничої тематики сприяє популяризації біорізноманіття України, привертає увагу до рідкісних видів грибів та підкреслює важливість збереження природної спадщини. Поєднання традиційної техніки ліногравюри із сучасними дизайнерськими підходами дозволило створити виразний та цілісний візуальний образ серії.

На основі виконаної роботи були сформульовані основні принципи розробки авторських поштових серій у техніці ліногравюри. Визначено важливість попереднього дослідження теми, ретельного відбору зображувального матеріалу, забезпечення композиційної та стилістичної єдності серії, використання виразних графічних засобів і доцільного поєднання традиційних та цифрових технологій у процесі проєктування.

Також було встановлено, що результати проєкту мають перспективи подальшого впровадження у сфері філателії, графічного дизайну, виставкової діяльності, мистецької освіти та культурно-просвітницьких ініціатив. Серія може бути використана як основа для створення сувенірної продукції, тематичних виставок, навчальних матеріалів та цифрових презентаційних проєктів.

Таким чином, результати дослідження підтверджують актуальність використання техніки ліногравюри у сучасному графічному дизайні та

демонструють її потенціал для створення змістовних авторських поштових серій, що поєднують естетичну, інформаційну та культурно-просвітницьку функції.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання бакалаврської роботи було досягнуто поставленої мети — досліджено художні та технологічні можливості техніки ліногравюри у створенні поштових марок та розроблено авторську серію «Різноманіття грибів України», спрямовану на популяризацію природного багатства України засобами графічного мистецтва.

У ході дослідження було розглянуто історію виникнення та розвитку поштових марок, визначено їхню роль як засобу поштового зв'язку, елемента візуальної культури та носія історичної, культурної й суспільно значущої інформації. Встановлено, що сучасна поштова марка виконує не лише функцію оплати поштових послуг, а й виступає важливим засобом популяризації національної спадщини, історичних подій, культурних цінностей і природного різноманіття держави.

Було досліджено історію становлення та розвитку техніки ліногравюри як одного з різновидів високого друку. Визначено її основні художні та технологічні особливості, серед яких особливе значення мають контрастність зображення, виразність силуету, декоративність та можливість створення цілісних графічних образів за допомогою обмежених художніх засобів. Також було проаналізовано можливості використання кольору в ліногравюрі та особливості поєднання традиційних друкарських технік із сучасними цифровими технологіями.

У процесі роботи було проведено аналіз наукових джерел, сучасних поштових марок та візуальних аналогів із зображенням грибів. Дослідження дозволило визначити найбільш ефективні композиційні та стилістичні прийоми, характерні для поштової графіки, а також сформулювати власну художню концепцію майбутньої серії.

На основі визначених критеріїв було здійснено відбір зображувального матеріалу та обрано шість видів грибів, які репрезентують різноманіття грибного світу України. До серії увійшли як поширені, так і рідкісні види, занесені до Червоної книги України, що підсилює просвітницьке значення проєкту та акцентує увагу на питаннях збереження природної спадщини.

Практичним результатом дослідження стало створення авторської серії поштових марок «Різноманіття грибів України» у техніці ліногравюри. У процесі виконання роботи було розроблено ескізи, виготовлено друкарські форми, здійснено ручний друк відбитків та виконано цифрове доопрацювання готових зображень. Для створення серії використано поєднання традиційної техніки високого друку та сучасних засобів графічного дизайну, що дозволило зберегти характерну фактуру ліногравюри та забезпечити цілісність візуального рішення.

У результаті дослідження було також сформульовано принципи розробки авторських поштових серій у техніці ліногравюри та визначено перспективи практичного використання створеного проєкту. Встановлено, що результати роботи можуть бути використані у сфері графічного дизайну, філателії, мистецької освіти, виставкової діяльності та культурно-просвітницьких проєктах.

Отже, виконане дослідження підтвердило актуальність використання техніки ліногравюри у сучасному графічному дизайні та продемонструвало її значний художній потенціал для створення авторських поштових серій. Розроблений проєкт поєднує естетичну, інформаційну та культурно-просвітницьку функції й сприяє популяризації природного різноманіття України засобами візуального мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Укрпошта: поштові марки України воєнного часу. URL: <https://www.ukrposhta.ua/ua/marky-voiennoho-chasu>
2. Худ. К. В. Штанко / Блок «Рослинний світ. Гриби». URL: <https://xn--80aa3agv.xn--j1amh/order/index.php?productID=199910003>
3. Історія українського мистецтва: у 6-х томах. Мистецтво кінця XVIII - першої половини XIX століття, 1969; ст. 195-241. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00003805%5F01
4. Інстаграм авторки книги «Pink eraser art». URL: <https://www.instagram.com/pinkeraserart/>
5. Стаття Лізи Ст. Джеймс «The Best Part of Any Piece of Mail Is the Stamp». URL: <https://www.nytimes.com/2025/09/09/magazine/the-best-part-of-any-piece-of-mail-is-the-stamp.html>
6. Rowland Hill, Post Office Reform; Its Importance and Practicability, 1837. URL: [https://www.gbpa.org.uk/information/downloads/penny-postage/Post%20Office%20Reform,%20its%20Importance%20and%20Practicability%20-%20Rowland%20Hill%20\(3rd%20edition,%201837\).pdf](https://www.gbpa.org.uk/information/downloads/penny-postage/Post%20Office%20Reform,%20its%20Importance%20and%20Practicability%20-%20Rowland%20Hill%20(3rd%20edition,%201837).pdf)
7. Сайт Марки України. Філателія. URL: <https://poststampua.com/suchasna-ukrayinska-filateliya>
8. Scott's standard postage stamp catalogue. URL: https://archive.org/details/scottsstandardpo0000unse_j1n6/page/1052/mode/2up
9. Петро Нестеренко / Українська графіка другої половини XX століття. Київ: НАОМА, 2016

10. Ольга Лагутенко / Українська графіка першої третини XX ст. : монографія. Київ: Грані-Т, 2006. – 240 ст. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0008936
11. Євген Антонович, Ірина Удріс / Українське мистецтвознавство кінця XIX – дослідження національних форм вітчизняного образотворчого мистецтва, Кривий Ріг Видавничий дім 2015. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5101/1/%d0%9c%d0%9e%d0%9d%d0%9e%20%d0%a3%d0%ba%d1%80%20Mistectvoznastvo%20%d0%90%d0%bd%d1%82.%d0%a3%d0%b4%d1%80%d0%b8%d1%81_.pdf
12. Griffiths A. Prints and Printmaking: An Introduction to the History and Techniques. Berkeley: University of California Press, 1996
13. Philip B. Meggs, Alston W. Purvis / Meggs` History of Graphic Design. 4th edition, 2006. URL: https://www.mu branding.com/teach/wp-content/uploads/2020/06/Meggs_History_of_Graphic_Design_Fourth_E.pdf
14. Віктор Дмитрович Сидоренко / Графічні техніки та сучасна естампна практика. Київ : Вища школа, 2012
15. Lupton E. Graphic Design Thinking. New York: Princeton Architectural Press, 2011. URL: <https://www.scribd.com/doc/305299539/Graphic-Design-Thinking-Beyond-Brainstorming>
16. Rudolf Arnheim / Art and Visual Perception, a psychology of the creative eye. Berkeley: University of California Press, 1974. URL: https://ia801504.us.archive.org/21/items/in.ernet.dli.2015.198045/2015.198045.Art-And-Visual-Perception_text.pdf

17. Зерова М.Я / Гриби (їстівні, умовно їстівні, неїстівні, отруйні), 1979 .URL: <https://archive.org/details/zerova1979/page/110/mode/2up> (ст.112-113, 184-185)
18. Гомф булавоподібний, <https://redbook-ua.org/item/gomphus-clavatusfr-neurophyllum-clavatum-pat/>
19. Гігроцибе ковпакоподібна, <https://redbook-ua.org/item/hygrocycbe-calyptiformisfayod/>
20. Веселка подвоєна, <https://redbook-ua.org/item/phallus-duplicatus-bosc-dictyophora-duplicatae-fisch/>
21. Блок «Нікітський ботанічний сад і Національний науковий центр. 200 років» URL: <https://xn--80aa3agv.xn--j1amh/order/index.php?productID=201210009>
22. Решіточник червоний, <https://redbook-ua.org/item/clathrus-ruber-pers/>
23. Худ. Алоїз Бальцежак / Серія марок «Неїстівні гриби під охороною» 1990. URL: <https://www.kzp.pl/index.php?artykul=kat-zn-1980-zn2545>
24. V. D. Kern, B. Hock / Comparative Study: Gravimorphogenesis and ultrastructure of the fungus Flammulina velutipes grown in space, on clinostats and under hyper-g conditions. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11538614/>
25. Фінська марка із зображенням персонажів творів Мумі-тролів. URL: <https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/1445495>
26. Wong W. Principles of Form and Design. New York: Wiley, 1993. URL: <https://www.scribd.com/document/361214470/Principles-of-Form-and-Design-by-Wucius-Wong-1993-by-John-Wiley-and-Sons-Inc-pdf>
27. Шрифт Holos. URL: <https://rentafont.com.ua/fonts/holos>
28. Офіційний сайт Всесвітньої федерації філателії (FIP). URL: <https://www.f-i-p.ch/>

29. Львівське обласне товариство Асоціації філателістів України. URL: <https://www.filatelist.org.ua/kimnata-zhuri/rehlamenty-zhuri/reglament-generalnyi>
30. Каталог поштових марок України. URL: <https://stamps.in.ua/>
31. Mushroom Observer: онлайн-база грибів світу. URL: <https://mushroomobserver.org/>

Додаток А

Історичні українські марки

Рис. 1 Одні з перших поштових марок України

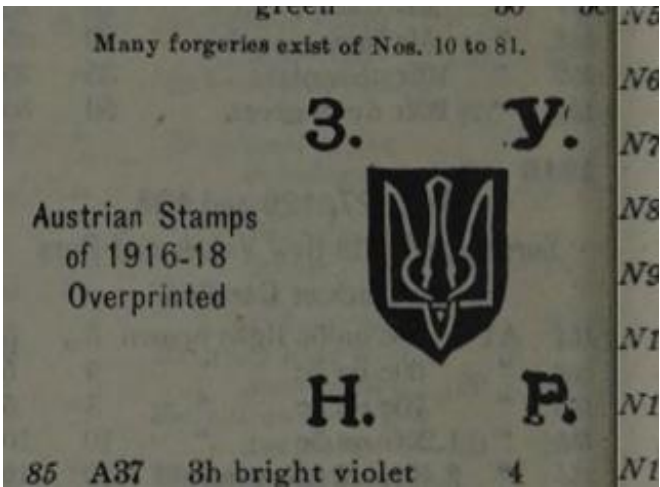

Рис. 2 Австрійські поштові марки 1916–1918 років з наддруком українського Тризуба

Рис. 3 Поштові марки України періоду 1918–1924 років

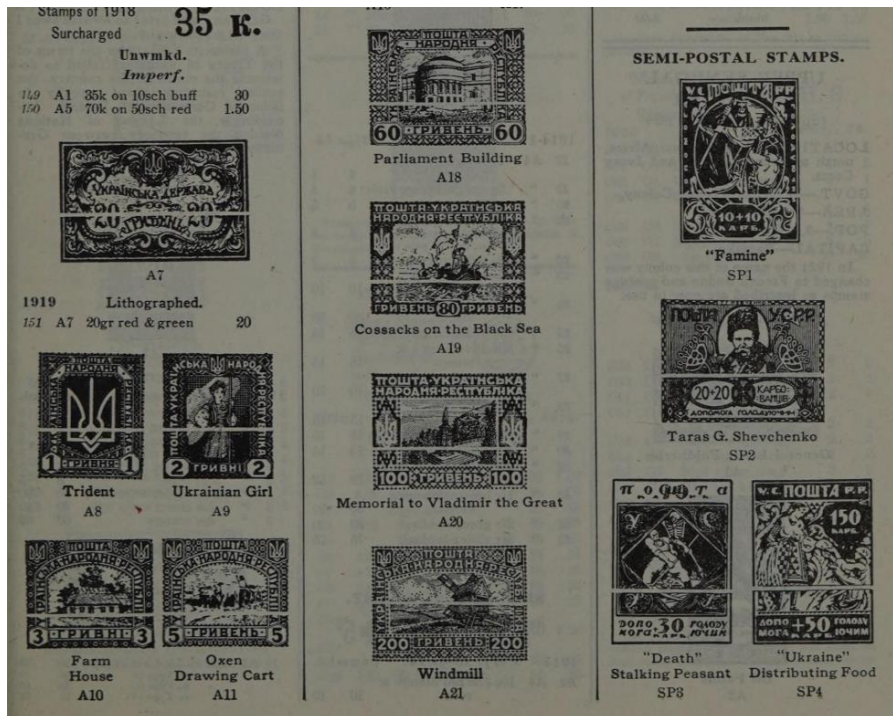

Рис. 4 Каталог українських поштових марок періоду 1918-1919 років

Аналоги

Рис. 5 Румунська поштова марка

Рис. 6 Болгарська поштова марка

Рис. 7 Корейська поштова марка

Рис. 8 Фінська поштова марка

Додаток Б

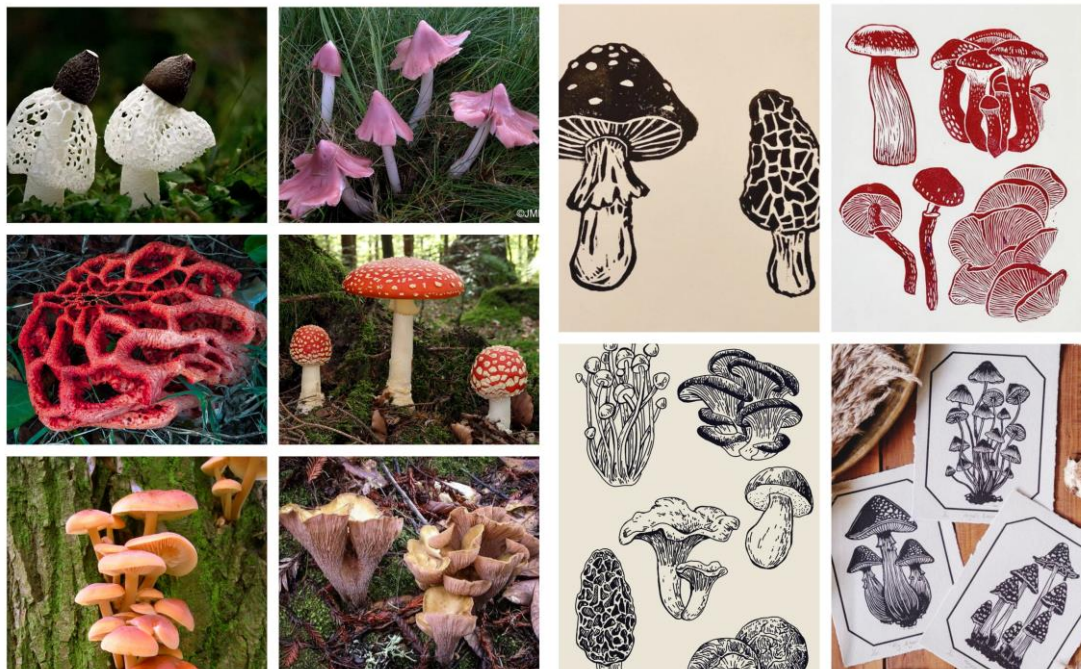

Рис. 9 Референси та мудборд

Рис. 10 Перші ескізи

Рис. 11 Другі більш детальні ескізи

Рис. 12 Фінальна версія ескізів фонів та загальне рішення щодо розташування

Процеси друку

Рис. 13 Етапи створення робіт

Рис. 14

Рис. 15 Пробний друк

Рис. 16 Друкування робіт

Готові ліногравюри

Рис. 17 Кінцевий результат – поштовий блок «Різноманіття грибів України»

РЕЗЮМЕ

Зайцева М.Є. Серія робіт для поштових марок «різноманіття грибів України» в техніці ліногравюри

Актуальність теми. Поштові марки залишаються ефективним засобом ознайомлення широкої аудиторії з різними аспектами культури, історії та природи навіть в умовах переважаючих цифрових форм комунікації. Окрім своєї основної функції як засобу оплати поштових послуг, вони становлять важливу складову культурної спадщини багатьох країн, оскільки часто відображають історичні події, архітектурні пам'ятки, видатних діячів культури, твори мистецтва та інші значущі об'єкти. У межах даної роботи було розроблено серію робіт в техніці ліногравюри, присвячену грибам України, метою якої є ознайомлення глядача як із добре відомими, так і з малопоширеними видами грибів, зокрема занесеними до Червоної книги України. Особлива увага приділяється демонстрації різноманіття української природи та її багатства. Поширення знань про природну спадщину України є особливо важливим у сучасних умовах, коли внаслідок війни зазнають руйнувань не лише міста та інфраструктура, а й природні екосистеми, флора та фауна.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз художніх і технологічних можливостей техніки ліногравюри у створенні поштових марок та розробка авторської серії «Різноманіття грибів України» як засобу популяризації природного багатства України.

Об'єкт дослідження. Поштові марки в сучасному мистецтві та техніка ліногравюри як засіб популяризації різноманіття грибів України.

Предмет дослідження. Художньо-композиційні та технологічні особливості створення поштових марок у техніці ліногравюри на прикладі серії «Різноманіття грибів України».

Результати. Було сформульовано принципи розробки авторських поштових серій у техніці ліногравюри та визначено перспективи практичного використання створеного проекту. Встановлено, що результати роботи можуть бути використані у сфері графічного дизайну, філателії, мистецької освіти, виставкової діяльності та культурно-просвітницьких проєктах. Виконане дослідження підтвердило актуальність використання техніки ліногравюри у сучасному графічному дизайні та продемонструвало її значний художній потенціал для створення авторських поштових серій. Розроблений проєкт поєднує естетичну, інформаційну та культурно-просвітницьку функції й сприяє популяризації природного різноманіття України засобами візуального мистецтва.

Ключові слова: ліногравюра, поштова марка, гриби, графіка, графічний дизайн.